

EL PROJECTE «POESIA ORAL IMPROVISADA»

Escoles de Torroella, Maella, Sineu i Picassent*

Antoni Torreño

Professor de secundària de l'IES l'Om de Picassent

*Les corrandes i les gloses,
el garrotí, les albades,
les nyacres amb les versades
i les improvisades jotes
els joves reuniran;
ajuntaran sagals, xics;
nois i al·lots aplegaran.
I això fins a quatre pics,
quatre voltes i vegades,
quatre cops, quatre camins...
I, en fi, quatre viatges
a Picassent, a Maella,
a Sineu i a Torroella.*

ELS SINÒNIMS DEL PROJECTE

Perquè la diferència ens uneix

Som professors. Expliquem al nostre alumnat que la cultura tradicional, fins a l'arribada de les telecomunicacions, s'ha conservat i ha anat passant generació rere generació, a través dels segles. Els diem que aquest és un patrimoni valuósíssim, musical, literari i artístic en general; que el ritme s'hi fa

llengua, que la llengua s'hi adapta a un ritme; i que durant molts segles tothom reconeixia unes estructures pautades i hi jugava i les repetia i les cantava; i que amb aquests cants les persones creàvem i recreàvem el món.

Som mestres i volem que, a la fi, els nostres joves valoren la sensibilitat artística dels pobles: allò que tenen de singular i de global. Volem que s'amaren de la cultura de la música, de la cultura del joc lingüístic, de la cultura del respecte per allò que ens uneix com a éssers humans i per allò que ens diversifica en cada poble, en cada comarca, en cada gran regió, en cada llengua.

Som ensenyants, i els ensenyem que formes teatrals populars, cançons, refranys, melodies i ritmes... es poden concretar en gèneres ben definits i recognoscibles com romanços, auques, albades, redolins, col·loquis, versades, gloses, corran-

des, jotes o cànons... Voldríem que s'admiraren que aquestes formes d'expressió i creació s'han transmès de boca en boca a través del temps, i en bona part s'han anat reescrivint o reinventant gràcies a la creativitat o a la «improvisació» de compositors anònims, sobretot de manera oral.

Voldríem al remat, ser professors d'entusiasme i que la cultura popular, i amb ella l'afició pel cant improvisat a les nostres terres, s'associara amb l'entusiasme entre els joves. Ho aconseguirem? Potser sí, potser en part, potser un poc... A penes o gens, dirà un sociòleg imbuit per l'anàlisi freda i distant dels canvis profunds de transmissió cultural i comunicativa que s'han produït entre el jovent —o no tan jovent. La telefonia mòbil amb els *sms* associats o l'internet i els «xats» i les noves xarxes socials (*facebook*, *tuenti*...) semblen ser molt lluny ja d'unes formes de relació i de

*Encontre de Picassent,
cantant romanços.*

creació directes, com poguera ser el cant improvisat tradicional.

I, malgrat això, com que som mestres i professors, creiem en el que ensenyem i en el que veiem. I ensenyem —i veiem— que les persones han de seguir parlant-se a la cara, que han de seguir mirant-se als ulls, igual com han de seguir jugant colze a colze. I estem segurs llavors que, joves o vells, continuarem intercanviant-nos rialles sonores i, per què no, cants. I, per què no, enginy. Ja en aquest punt, la poesia oral improvisada és ben prop.

Una carambola a cinc bandes, ho sé. Però qui ha deixat de creure en el potencial màgic del col·lectiu de professors i mestres? Nosaltres, encara no. Treballem entre criatures que vessen energia i vitalitat per cada porus de la pell; i per bé que aquella energia a vegades esgota les nostres defenses, moltes altres vegades ens insufla una força febril. Joves i vells, mestres i alumnes, ens podem retroalimentar. És aleshores com projectes com el que ara presentem són possibles i tenen un èxit de conseqüències difícils de calibrar.

El responsable primer de «Patrimoni Cultural: la poesia oral improvisada» és Felip Munar, un mestre tocat per la màgia de l'entusiasme. Porta en la sang (i en la bibliografia abundant) la recuperació de les tradicions. Des de la seua illa de Mallorca i des de fa bona cosa d'anys, ha dedicat no pocs esforços a desempolsegat la cultura tradicional de les Illes i, especialment, a desenterrar la tradició improvisada de les gloses mallorquines. Sembla que no ha hagut de cavar massa fondo. Mallorca conserva bastant vives les seues tradicions —com comprovareu algunes línies més avall—, i no és per això una societat tanca-da al progrés.

El fet és que Felip Munar sap que aquest tipus de poesia improvisada és comuna a molts territoris, par-

ticularment a tota l'àrea catalanoparlant. Com a assessor de llengua de la Conselleria d'Educació del Govern Balear sovint es reuneix amb col·legues d'altres administracions. Tots plegats saberen a quina porta s'havia de picar per aconseguir de posar en marxa el segon projecte del programa ARCE (d'Agrupacions de Centres

cur, els aplecs de Torroella de Montgrí i de Sineu.

De moment, l'entusiasme que han despertat els encontres realitzats en els claustres dels instituts, en les poblacions que acollien l'alumnat i en els mateixos alumnes participants és una garantia de vitalitat «del producte».

Alumnes i professorat de la Franja d'Aragó, propers amfitrions del projecte.

Educatius) del Ministeri d'Educació, que té com a fil conductor el cant improvisat comú. El primer se centrà en l'etapa de primària. Ara, en secundària, al llarg dels cursos 2010-2011 i 2011-2012 quatre instituts de les principals regions de parla catalana ens ajuntarem per a improvisar cantant. Som l'IES Sineu del pla de Mallorca, l'IES L'Om de Picassent (L'Horta Sud, a València), el SIES de Maella del Baix Aragó i l'IES de Torroella a l'Empordà.

Els quatre instituts hem planificat la recerca i l'intercanvi d'experiències al voltant de la tradició de la poesia oral improvisada en el context geogràfic i cultural de cada Centre; uns centres que hauran visitat al llarg de quatre encontres. Quan eixirà publicat aquest article, la reunió preparatòria a Sineu (l'institut coordinador) i dos d'aquests encontres d'alumnes (a Picassent i al Baix Aragó) ja s'hauran realitzat. Quedaran per al segon

I és que els mallorquins amfitrions van saber «picar-nos» amb el verí del cant als professors visitants, ja durant una reunió preparatòria, que tingué lloc el cap de setmana de Sant Antoni, al mes de gener passat. Que aquest relat servisca de botó de mostra d'una vitalitat ben possible:

A la nit de la reunió, amb el calendari d'encontres fixat, els amfitrions ens reservaven a les delegacions de Catalunya, d'Aragó i del País Valencià una sorpresa, una més després dels dimonis, les gloses, les torrades de cansalada i sobrassada i de les ensaïmades. Assistirem bocabadats a una «picada» de gloses a Manacor, que resultà ser un exemple vivíssim de poesia improvisada i popular.

En una plaça, pràcticament als afores de la població, s'havia encés una enorme foguera («fogueró» en deien ells) i allà anaren acudint una enorme gentada: xiquets, joves i

homes i dones ben granadets. Arribaven amb una cistella de vímet, que contenia menjar, beguda i ximbomba. Al voltant del foc i del ritme pautat de la canya de la ximbomba anaren calfant l'enginy aquella multitud. Tot estava permès a condició que es féra a través de gloses rimades. I allí van anar «picant-

l'Horta com fan per cantar improvisant: les nyacres i els garrotins de Catalunya; les jotes d'Aragó; les gloses mallorquines... Amb un programa atapeït d'actes tots han assistit a concerts de cant d'estil, de música folk i de música rock, asseguts i ballant; han rebut tallers de cant i de ball, han passejat en barca per l'Albufera, han compartit una

provisat. Acostumats els nostres territoris, en major o menor grau, a la marginalitat lingüística, a la invisibilització, a la diglòssia més empobridora; resignats molts a la substitució lingüística; assumint molts la convergència al castellà... uns aplecs d'aquestes característiques per força deuen estar donant ales a un sentiment d'autoestima lingüística i cultural valuosíssima entre els joves. De fet, la poesia oral s'improvisa en català, en el català col·loquial de cadascú, que en el cas de les poblacions del projecte, coincideix a ajuntar parles dels quatre grans dialectes peninsulars: el valencià de Picassent, el balear de Sineu, el català central de l'Empordà, el nord-occidental del Matarranya. La llengua catalana, doncs, fa de vincle d'unió i d'interrelació del projecte i serveix de retruc per a promoure l'ús de la llengua. Tot un luxe de transversalitat educativa.

Joc d'improvisació, el Ninot Indultat.

se» entre rialles, engalantant una glosa sobre l'altra, atropellant-se a voltes, però sempre amb un respecte pregon de tots per tots. I carregaven contra polítics locals, que eren presents i responien també en vers; i es llançaven floretes: a l'escot de Maribel (una «al·lota» versadora) a la calba del seu nóvio, o a la seua potència «viril» posada en dubte... Missatges, anècdotes reportades i records de tota mena, que resumien l'ànima d'una col·lectivitat. Tot s'acceptava en una mena de catarsi col·lectiva: el cercle, el foc i la nit, centre i melic de l'esperit de tot un poble.

Allò fou l'antesala dels encontres. Ja a Picassent, en el mes de març, 15 alumnes de Sineu, 18 de Torroella, 13 dels pobles del Matarranya (i una bona pila de picassentins també) s'han ensenyat a versar i cantar albaades. Els visitants, al seu torn, han mostrat a tot l'institut de

cercavila amb la xaranga de l'institut, han menjat paella i fideuà, han jugat a ser ninots indultats, a versar-se com en les Falles...

Ara li toca el torn a la Franja d'Aragó. Els pròxims amfitrions són alumnes de Maella, de Nonasp i de Favara, pobles tots de la bella conca del Matarranya. Poesia, cultura, cant i ball tradicionals tornaran a aglutinar —parafraejant el cantautor Lluís Llach— joves del Nord, del Sud, de terra endins i de mar enllà.

Al final potser, el més important de tot és l'espai comunicatiu que s'està obrint entre parlants joves d'una comunitat lingüística que tan poques ocasions té de relacionar-se directament. Els nois, els al·lots, els sagals, els xics parlen entre ells, cadascú com ha mamat, en el seu poble, la llengua comuna de tots. I es van ensenyant paraules i pronúncies noves, igual com les estructures estrictes del cant im-

L'intercanvi i la comunicació directa, cara a cara, colze a colze, paraula sobre paraula serà, al cap i a la fi, allò que els farà créixer decididament. Els que només llegiu l'article i vos n'entra salivara, consoleu-vos una mica pensant que aquest camí que hem encetat és fàcil de trepitjar. Tan sols cal posar en contacte la il·lusió d'un projecte i llançar-se a parlar i a intercanviar: cases, converses, cançons, calidesa... El nostre, el «Patrimoni Cultural: la poesia oral improvisada» crec que el podreu seguir durant bastant temps en la «wiki» <http://poesiaoralimprovisada.wikispaces.com>, una pàgina web que es va enriquint amb aportacions constants dels participants en els encontres. Una mostra més que tradició i modernitat es poden donar la mà, o poden posar-se a cantar juntes...

*[Nota de l'editora]: *Aquest article exposa el projecte «Poesia oral improvisada» que va fer de motor d'encontre entre quatre instituts de Secundària de tot l'àmbit lingüístic del català, i que va reunir durant dos cursos escolars joves estudiants de Mallorca, del País Valencià, de la Franja d'Aragó i de Catalunya.*